

Sylwester Bębas

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Rola i znaczenie więzi rodzinnej w życiu poszczególnych członków rodziny

The role and importance of family ties in the lives of individual family members

Abstract: The paper has shown the role and importance of family ties in the lives of individual family members. The paper is preceded by a short introduction, in which the signaled problems have been discussed further below. The paper consists of three parts. In the first part, the author discusses the definition of a family relationship and its types, the second is the analysis of the methodology of the tests. The third part is the characterization of the relationship of subjects with individual family members on the basis of own research. Developing ends with the completion and bibliography.

Key-words: family ties, family members.

Wprowadzenie

Rodzina jest podstawowym środowiskiem naturalnym, pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym, które zaspokaja różnorodne potrzeby dziecka: biologiczne i psychiczne, społeczne i moralne oraz kulturalne. Rodzina pełni podstawową rolę w życiu człowieka, jest podstawową komórką w życiu człowieka i narodu, jest podstawową grupą społeczną, stanowiącą jeden z najistotniejszych czynni-

ków oddziaływania na drugiego człowieka, staje się poniekąd modelem do naśladowania.

Rodzina poprzedza powstawanie innych rodzajów struktur czy grup społecznych. Należy ona do najstarszych form życia grupowego w wymiarze całej ludzkości [Janocha 2008, s. 27]. Rodzina jest uprzywilejowanym miejscem i środowiskiem miłości, a ich fundamentem wychowanie do miłości musi być samowychowanie rodziców, a powołanie do miłości może w pełni realizować się w rodzinie [Dykcik 2010, s. 197]. Wśród wielu skojarzeń dotyczących rodziny pojawiają między innymi takie jak małżeństwo, dom, ale także stabilizacja, bezpieczeństwo, miłość, spokój, radość, spełnienie, wspólnota [Wilk 2005, s. 158]. Są one związane także z wzajemną przynależnością do siebie ludzi, wzajemnego udziału ludzi w swoim życiu [Kida 2010, s. 81]. Rodzina jako podstawa istnienia człowieka jest miejscem, gdzie dokonuje się przekaz wartości i wychowanie ku wartościom.

Rodzina jest zazwyczaj pierwszym środowiskiem człowieka, przychodzącego do tego świata. Jest ona szkołą bogatszego człowieczeństwa i zarazem podstawową komórką życia społecznego. Odgrywa ważną rolę także w życiu religijnym i moralnym. W rodzinie zdobywa każdy człowiek elementarne wiadomości o świecie i społeczeństwie, tam kształtują się postawy społeczne, moralne i religijne. Rodzina jest także szkołą edukacji emocjonalnej, tak ważnej dla psychicznej równowagi człowieka [Kowalczyk 2005, s. 271–272].

Proces tworzenia społeczeństwa zaczyna się w rodzinie, która jest swoistego rodzaju mikrokosmosem odzwierciedlającym cały świat. Rodzina tak, jak świat na przestrzeni dziejów uległa licznym przemianom, ale pozostała nadal najważniejszym punktem odniesienia dla człowieka [Przeclawski 1968, s. 254]. Rodzina ma swój własny, odrębny od innych grup, pierwotny świat, który określa jej zawartość, pomnaża uczucia i działania, kształtuje jej dążenia i wyobrażenia o sobie. W tym małym świecie: rodziców i dzieci – wszyscy są sobie bliscy i współdziałają ze sobą, tworząc organizacje o określonej strukturze, a bezpośredniość wzajemnych kontaktów oraz wzajemność związków uczuciowych wpływa na określone stosunki między poszczególnymi członkami rodziny [Rembowski 1972, s. 186].

Rodzina jest miejscem, gdzie człowiek w wyniku oddziaływań wychowawczych poznaje pierwsze normy społeczno-moralne i dzięki temu uczy się różnicowania dobra i zła, klasyfikowania osób, przedmiotów i zjawisk pod względem stopnia ich ważności. U podstaw rozwoju społeczno-moralnego dziecka leżą takie procesy, jak: obserwacja, naśladowanie, identyfikacja oraz modelowanie. Rodzina tworzy własną hierarchię wartości i norm, które przekazuje następnemu pokoleniu. Istotnym czynnikiem, regulującym przekaz norm społeczno-moralnych i systemu wartości, jest odczuwana atmosfera ogólna i religijna w rodzinie, a także postawa dziecka względem rodziców. Dla skutecznego przekazu systemu wartości i norm społeczno-moralnych jest ważna subiektywnie odczuwana jakość własnego środowiska rodzinnego [Smyczek 2002, s. 302–303].

Środowisko rodzinne jest pierwszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka. W nim nawiązuje ono pierwsze kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia z dziedziny współżycia społecznego. Stają się one podstawą rozwoju społecznego człowieka, rzutując nieraz na całe jego przyszłe życie [Karkowska 2007, s. 116]. Każda rodzina ma swoją indywidualną wewnętrzną organizację i układ stosunków rodzinnych. Układ ten wyznaczać mogą czynniki w danej rodzinie i na zewnątrz niej siły przyjazne harmonii i wspierające scalenie wspólnoty rodzinnej lub przeciwnie – siły wrogie i zagrażające tej jedności. Rodzina kształtuje osobowość swych członków w takim kierunku, aby każdy z nich mógł wypełniać funkcje zgodne z wymaganiami swej roli. Ten proces kształtowania prowadzi do przystosowania się poszczególnych członków rodziny do swoich w niej ról w pewnych okresach życia [Winiarska, Basak 2010, s. 18].

Każdą rodzinę wypełniającą przynajmniej w podstawowym stopniu wymienione funkcje można nazwać normalną lub dobrze funkcjonującą. Zaspokaja ona wówczas wszystkie materialne i niematerialne potrzeby swoich członków, pozwalając im na prawidłowy rozwój psychofizyczny. Każda rodzina bez względu na to czy zdaje sobie sprawę czy też nie, stwarza podstawy przyszłego rozwoju osobowości dziecka. Rola rodziny nie może ograniczyć się tylko do zapewnienia bezpieczeństwa i wzrostu biologicznego. Rodzina powinna stwarzać sprzyjającą atmosferę uczuciową, która polega na nawiązaniu pozytywnych więzi emocjonalnych ze wszystkimi członkami rodziny. Dobra atmosfera w rodzinie potrzebna jest dziecku do wytworzenia „komfortu psychicznego” [Chomontowski 2012, s. 268].

Podkreśla się niekwestionowany związek pomiędzy klimatem domu rodzinnego, jakością wzajemnych odniesień do siebie członków rodziny a przebiegiem procesu wychowania dziecka [Tyszka 1974, s. 31]. Nieprawidłowe bowiem „wzajemne interakcje członków rodziny mogą być przyczyną zagrożeń socjalnych, wychowawczych i emocjonalnych, z największą siłą dotykających ich dzieci” [Jordan 2004, s. 146; Kukulowicz 1998, s. 241].

Współcześnie znaczenie rodziny i wartości prorodzinnych (przynajmniej niektórych) jest niejednokrotnie podważane i kwestionowane. Socjologowie opisują procesy dezinstytucjonalizacji małżeństwa i tendencje pluralizacyjne w rodzinie, diagnozują jej nowe kształty i struktury, szkicują nawet kontury „postrodzinnej rodziny” [Mariański 2001, s. 285–287].

Definicja więzi rodzinnej i jej rodzaje

Badacze rodziny uważają, że więź rodzinna jest szczególnym rodzajem więzi społecznej [Adamski 2002, s. 27; Janke, Kawula 2000, s. 23]. Więź rodzinna jest „wyпадkową wewnętrznym i zewnętrznym sił istniejących w grupie rodzinnej i działających na jej członków. Siły te wynikają ze związku małżeńskiego, ze świadomości związków genetycznych, przeżyć emocjonalnych, stosunków zależności, współlistnienia, postaw wobec uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych,

w których żyje dana rodzina, z czynników prawnych, religijnych i obyczajowych” [Dyczewski 1994, s. 20].

Więź rodzinna jest szczególnym rodzajem więzi społecznej, definiowanej jako ogół stosunków łączących jednostki w grupie społecznej, charakteryzujący się wspólnotą dążeń, poglądów i uznawanych wartości, których realizacja podlega kontroli, reguluje zachowania członków grupy i wpływa na jej trwałość [Kupisiewicz, Kupisiewicz 2009, s. 190]. W literaturze nie znajdziemy jednej jednoznacznej i precyzyjnej definicji więzi rodzinnej. Określana jest ona, jako splot stosunków między członkami rodziny, oparty na pewnych podstawach emocjonalnych i racjonalnych wynikających ze związku małżeńskiego i świadomości genetycznych oraz genealogicznych [Kowalski 1979, s. 239].

Ta specyficzna więź opiera się na dwóch odmiennych postawach: subiektywnej i obiektywnej. Subiektywna wiąże się z nieformalnym charakterem więzi w trudnym do uchwycenia zachowaniu nacechowanym emocjonalnie. Stanowi ona świadomość łączności z innymi w rodzinie oraz poczucie przynależności do rodziny. Przejawia się w sferze myśli, dążeń, uczuć, jak i w sferze działań i uznawanych wartości. Z kolei postawa obiektywna oparta jest na czynnikach prawnych, obyczajowych, religijnych, społecznych, gospodarczych, sferze ekonomicznej. Obie postawy mogą występować w różnych proporcjach, lecz zawsze wzajemnie się warunkują, a w codziennym życiu trudno jest je rozdzielić [Bragiel 1998, s. 102–103].

W literaturze podaje się cztery rodzaje więzi rodzinnych:

- prawidłowa – w rodzinie panuje integracja, a poszczególni jej członkowie są do siebie przywiązani, poczucie wspólnoty z rodziną nie uniemożliwia im przejawiania własnej autonomii w zainteresowaniach, relacjach i decyzjach – taki rodzaj więzi utrzymuje się przez całe życie;
- słaba – stwarza pozory troski i wspólnotowości, jednocześnie zniewalając swoich członków, wymagając całkowitego oddania sprawom rodziny bez zrozumienia ich autonomii; więź taka zanika po usamodzielnieniu się dzieci;
- negatywna – w rodzinie jest obecna patologizacja jej życia, wśród jej członków panuje niechęć i wrogość, a jednocześnie więź ta silnie uzależnia, zmuszając do pozostania w tym stresującym, toksycznym układzie;
- brak więzi – każdy z członków rodziny żyje własnym życiem, nie utożsamia się z rodziną, więcej od niej bierze niż daje [Cieślak 2007, s. 113].

W literaturze wyróżnia się trzy rodzaje więzi rodzinnej [Dyczewski 2005, s. 228]:

1. Więź strukturalno-przedmiotowa – kształtuje ją zespół stosunków między członkami rodziny i między pokoleniami, które powstają na bazie strukturalnego zróżnicowania w rodzinie oraz pełnionych ról i zadań przez poszczególne osoby i pokolenia w rodzinie. Ich treść koncentruje się wokół prowadzenia gospodarstwa domowego, opieki nad dziećmi i ich wychowania, autorytetu rodzi-

ców, udzielania wzajemnej pomocy. Podłożem materialnym tych stosunków jest wspólnota mieszkaniowa i gospodarcza. Wyciskają one na każdej rodzinie swoiste znamię, widoczne w odmienności urządzenia i organizacji gospodarstwa domowego, mimo że dana rodzina zajmuje identyczny metraż i analogicznie rozmieszczone mieszkanie, jak wszystkie inne rodziny, rozlokowane w nowoczesnym bloku z prefabrykatów.

2. Więż osobowa – kształtuje ją zespół stosunków między osobami i pokoleniami w rodzinie bazujący na sferze poznawczej i przede wszystkim emocjonalno-wolitywnej. Ich treścią są myśli, uczucia, pragnienia, aspiracje, działania, generalnie: wzajemne postawy, jakie zajmują wobec siebie poszczególni członkowie rodziny. Bezpośredniość wzajemnych kontaktów i związków uczuciowych łączy członków rodziny i jej pokolenia w taki sposób, który wydaje się nie do zrealizowania, np. w zakładzie produkcyjnym lub usługowym, gdzie dyscyplina pracy, konkurencja, rutyna itp. krępują spontaniczność reakcji, ograniczają bezpośredniość, ciepło i serdeczność. Stosunki rodzinne determinowane przez czynniki poznawczo-emocjonalno-wolitywne pozostają jak najbardziej w ścisłym związku ze stosunkami strukturalno-przedmiotowymi, ale gdy te ostatnie ogniskują się wokół rodzinnej struktury, konsumpcji i produkcji, to pierwsze koncentrują się przede wszystkim na konkretnej osobie i to jest ich cechą charakterystyczną.
3. Więż kulturowa – kształtuje ją zespół stosunków między osobami w rodzinie, których treścią są postawy zgodności lub niezgodności wobec tych samych wartości, norm, wzorów zachowań, osób, wydarzeń i wszystkich faktów kulturowych. Minimum zgodności w tych sprawach, sprawia, że każda rodzina preferuje określone wartości i normy, ma swoje sekrety i tajemnice, żarty, zabawy i przyjęcia towarzyskie, właściwy sobie sposób spędzania świąt i czasu wolnego. Pielęguje własną tradycję, historię i tworzy własną przyszłość. W rezultacie tworzy własny wzór życia pozwalający odróżnić ją od rodziny X czy Y. Więż kulturowa w niektórych rodzinach bywa tak bogata w treść, tak silna i odrębna, że można mówić o występowaniu w nich specyficznej kultury konkretnej rodziny; w innych natomiast jest tak uboga treściowo i tak słaba, że trudno dostrzec specyficzne przejawy dziedzictwa kulturowego – w dziedzinie wartości, norm, wzorów zachowań, w obchodzeniu świąt i spędzaniu czasu wolnego w niczym nie odróżnia się ona od innych rodzin.

Proces kształtowania więzi rodzinnej rozpoczyna się w momencie tworzenia rodziny. Związek dwojga ludzi stanowi fundament i początek życia rodzinnego. „Małżeństwo zawieramy po to, aby wspólnie żyć, wspomagać się i rozwijać w miłości, aby tworzyć nowe życie i zapewnić w rodzinie środowisko wychowawcze, w którym – w niezbędnym klimacie miłości – dzieci będą mogły wyrosnąć na dzielnych ludzi” [Wiśniewska-Roszkowska 1995, s. 8]. Ukształtowanie trwałej więzi rodzinnej, głównie osobowej, emocjonalnej między rodzicami i dzieckiem, rodzeń-

stwem oraz innymi członkami rodziny odgrywa ogromną rolę w rozwoju i wychowaniu dziecka. Relacje rodziców z dziećmi, więzi, jakie zawiążą się we wczesnym dzieciństwie, mają decydujący wpływ na ich zachowania i postawy teraz i w ciągu całego ich życia. Więź rodzinna jest podstawowym czynnikiem w procesie prawidłowego kształtowania osobowości dziecka, stanowi jednocześnie niejako „parasol ochronny” przed aspołecznymi zachowaniami w ich dorosłym życiu [Bragiel 1998, s. 110].

Silna więź rodzinna, nawet mimo niesprzyjających warunków zewnętrznych, stanowi źródło przekazu wartości uznawanych i realizowanych w rodzinie. Szczególnie istotne znaczenie ma więź emocjonalna między członkami rodziny wobec narastających zjawisk kryzysowych, które mogą dezorganizować życie domowe. Wzmacnia ona również świadome pielęgnowanie wzajemnych uczuć, poczucie odpowiedzialności i obowiązku oraz właściwego podziału zadań w gospodarstwie domowym między rodziców i innych członków rodziny [Cudak 2010, s. 21].

Metodyka przeprowadzonych badań

Celem niniejszego artykułu jest zdobycie wiedzy na temat więzi uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z rodzicami, dziadkami, rodzeństwem oraz analiza zaangażowania poszczególnych członków rodziny w wychowanie dziecka w poszczególnych okresach jego życia.

Po przedstawieniu problematyki w świetle literatury przedmiotu główny problem badawczy został zawarty w następującym pytaniu: w jaki sposób kształtują się więzi uczniów z poszczególnymi członkami rodziny.

W niniejszych badaniach posłużono się modelem badań diagnostycznych. T. Pilch mówi, że są to jedne z najpowszechniejszych badań, które mają na celu „diagnozę określonego stanu rzeczy lub zdarzenia. Znamy objawy, skutek – poszukujemy przyczyn, źródeł, okoliczności, uwarunkowań” [Pilch 1998, s. 20; Pilch, Bauman 2001, s. 37]. J. Gnitecki uważa, że „procedura diagnostyczna w pedagogice empirycznej to czynność badawcza polegająca na ustaleniu czy jednostka jako indywidualność ludzka spełnia wymagania w zakresie umiejętności wykonywania pewnych operacji na materiale rzeczowym, czynnościowym, semantycznym w ściśle ustalonych warunkach realizacji procesu edukacji w pewnym momencie czasowym” [Gnitecki 2004, s. 155].

Do badań posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Techniką badawczą była ankieta. W badaniach wykorzystano kwestionariusz ankiety. Do badań wytypowano uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Obszar badań stanowiła centralna Polska, województwo mazowieckie i częściowo świętokrzyskie i łódzkie z największymi miastami: Radom, Kielce oraz miasta powiatowe i gminy położone w ich sąsiedztwie. Badania przeprowadzono w kwietniu i maju 2012. Ogółem w badaniach uczestniczyło 1333 chłopców tj. 42,68% i 1790 dziewcząt co stanowi 57,32% całej reprezentacji badanych, która stanowiła 3123 osoby. Najmłodszymi w badanej populacji byli uczniowie w wieku 13 lat 5,67% całej badanej populacji

uczniów. Drugą grupę wiekową stanowili respondenci w wieku 14 lat 619 osób tj. 19,82% wszystkich badanych. Najliczniejszą grupą w badaniach byli uczniowie w wieku 15 lat stanowili populację 681 osób tj. 21,81% badanych. Drugą pod względem liczebności w badaniach grupę wiekową stanowili uczniowie w wieku 16 lat stanowili oni grupę 642 uczniów co stanowi 20,56% całości. W wieku 17 lat było 487 osób 15,59% całości. W wieku 18 lat w badaniach uczestniczyło 336 osób 10,76% wszystkich badanych. Znacznie mniejszą grupę pod względem liczebności stanowili respondenci w wieku 19 lat. Najstarszymi w badaniach byli uczniowie w wieku 20 lat stanowili oni grupę 7 osób 0,22% wszystkich badanych [Śledzianowski, Bębas 2013, s. 103–105].

Analiza relacji badanych z poszczególnymi członkami rodziny

Więź rodzinna „oparta na wolnym wyborze wartości scalających daje poczucie jedności rodziny, ale i równocześnie świadomość niezależności i stanowienia o sobie, czyli każdy z członków rodziny mając poczucie wspólnoty rozwija równocześnie własne zainteresowania oraz utrzymuje kontakty z ludźmi spoza rodziny” [Czaja 2006, s. 98]. Więzy o takim charakterze cechuje równowaga między procesami grawitacji i ekspansji. Jest wzajemne przywiązanie poszczególnych członków rodziny przy równoczesnej zdolności do harmonijnego współżycia z innymi ludźmi spoza kręgu rodzinnego. Taką równowagę może zapewnić zdrowa rodzina [Pospiszył, Żabczyńska 1980, s. 86–87]. Granice grawitacji i ekspansji wyznacza każda rodzina w swoisty dla siebie sposób. Niektóre rodziny są stosunkowo zamknięte i bronią się przed kontaktami z osobami z zewnątrz inne rodziny posiadają elastyczne granice pozwalające różnym osobom swobodnie wchodzić i wychodzić z systemu z dość regularną częstotliwością [Radochoński 1998, s. 104].

Badania analizują relacje uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z osobami, które tworzą rodzinę międzypokoleniową: matką, ojcem, dziadkiem – ojcem mamy, babcią – matką mamy, dziadkiem – ojcem taty, babcią – matką taty i rodzeństwem.

Tabela 1. Relacje badanych z matką

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	1547	86,42	1045	78,39	2592	83,00
Godność, szacunek	771	43,13	508	38,11	1280	40,98
Obojętność, chłód	33	1,84	34	2,55	67	2,15
Brak więzi	27	1,51	24	1,80	51	1,63
Inne	18	1,00	16	1,20	34	1,09
Brak odpowiedzi	8	0,45	14	1,05	22	0,70

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce 2013, s. 174.

Kategorie uczuć, które dominują w relacjach z matką to przede wszystkim miłość, serdeczność. Tak wypowiada się 83% badanych. Obok tego wzniosłego uczucia respondenci mają do matki cześć i szacunek – 40,98% odpowiedzi. Relacje oparte na obojętności i chłodzie uczuciowym z matką miało tylko 2,15% badanych uczniów. Całkowicie zerwane kontakty z matką ma 1,63% respondentów. Trzeba przyjąć, że 5,57% badanych uczniów ma zaburzone relacje z matkami, natomiast 94,43% ankietowanych ma właściwe relacje z matką.

Tabela 2. Relacje badanych z ojcem

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	1269	70,90	922	69,17	2191	70,16
Godność, szacunek	780	43,57	528	39,61	1308	41,88
Obojętność, chłód	133	7,43	92	6,90	225	7,20
Brak więzi	100	5,59	56	4,20	156	5,00
Inne	37	2,07	21	1,57	58	1,86
Brak odpowiedzi	13	0,73	15	1,12	28	0,90

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce 2013, s. 175.

Badani uczniowie w relacji z ojcem są na płaszczyźnie miłości i serdeczności, takie postawy wobec ojców ma 70,16%. W porównaniu z matkami wskaźnik miłości i serdeczności wobec ojców jest o 12,84% niższy, jest to istotna różnica. Wskaźnik czci i szacunku dla ojców jest o 0,90% wyższy niż w stosunku do matek. O 5,05% w porównaniu do matek u badanych uczniów jest wyższa obojętność i chłód w stosunku do ojców. Całkowicie zerwane więzi z ojcem ma 5% respondentów o 3,37% więcej niż z matkami.

Tabela 3. Relacje badanych z dziadkiem ojcem mamy

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	745	41,62	619	46,43	1364	43,67
Godność, szacunek	573	32,00	455	34,13	1028	32,92
Obojętność, chłód	79	4,41	72	5,40	151	4,83
Brak więzi	180	10,06	136	10,20	316	10,12
Nie żyje	133	7,43	59	4,42	192	6,15
Inne	46	2,57	44	3,30	90	2,88
Brak odpowiedzi	82	4,58	29	2,17	111	3,55

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce 2013, s. 176.

Z tabeli 3 wynika, że 27,53% badanych uczniów nie ma aktualnych i pozytywnych kontaktów z dziadkiem ojcem mamy. Natomiast pozytywne więzi z dziadkiem oparte na miłości, serdeczności oraz czci i szacunku ma 72,47% respondentów.

Tabela 4. Relacje badanych z babcią matką mamy

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	1090	60,89	724	54,31	1814	58,08
Godność, szacunek	746	41,67	538	40,36	1284	41,11
Obojętność, chłód	58	3,24	68	5,10	126	4,03
Brak więzi	98	4,47	74	5,55	172	5,51
Nie żyje	58	3,24	42	3,15	100	3,20
Inne	25	1,40	7	0,52	32	1,02
Brak odpowiedzi	64	3,57	31	2,32	95	3,04

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce 2013, s. 177.

Z tabeli 4 nasuwają się następujące wnioski – 16,81% badanych ma obojętny stosunek do babci matki mamy. Pozytywne relacje z babcią, oparte na miłości i serdeczności, z czcią i szacunkiem zachowuje 83,19%.

Tabela 5. Relacje badanych z dziadkiem ojcem taty

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	687	38,38	576	43,21	1263	40,44
Godność, szacunek	518	28,94	434	32,56	952	30,48
Obojętność, chłód	91	5,08	92	6,90	183	5,86
Brak więzi	225	12,57	109	8,18	334	10,69
Nie żyje	126	7,04	107	8,03	233	7,46
Inne	75	4,19	42	3,15	117	3,75
Brak odpowiedzi	69	3,85	21	1,57	90	2,88

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce 2013, s. 178.

Z tabeli 5 wynika, że 30,64% badanych uczniów ma negatywne relacje z dziadkami ojcami taty. Natomiast 69,36% ma dobre relacje z dziadkiem skoncentrowane na czci i szacunku oraz na miłości i serdeczności.

Tabela 6. Relacje badanych z babcią matką taty

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	741	41,40	612	45,91	1353	43,32
Godność, szacunek	714	39,89	470	35,26	1184	37,91
Obojętność, chłód	105	5,86	99	7,43	204	6,53
Brak więzi	204	11,40	132	9,90	336	10,76
Nie żyje	69	3,85	63	4,73	132	4,23
Inne	40	2,23	19	1,42	59	1,88
Brak odpowiedzi	64	3,57	33	2,47	97	3,11

Źródło: J. Śledzianowski, S. Bębas, *Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej*, Kielce 2013, s. 179.

Z tabeli 6 wynika, że nie ma kontaktów z babcią matką taty – 23,34% badanych uczniów. Większość respondentów 76,66% utrzymuje więź z babcią po stronie ojca na płaszczyźnie miłości, serdeczności, czci i szacunku.

Tabela 7. Relacje badanych z rodzeństwem

Relacje badanych z matką	Dziewczęta		Chłopcy		Razem	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Miłość, serdeczność	1154	64,47	773	58,00	1927	61,70
Godność, szacunek	661	36,93	454	34,06	1115	35,70
Obojętność, chłód	96	5,36	115	8,63	221	7,08
Brak więzi	69	3,85	68	5,10	137	4,39
Inne	80	4,47	54	4,05	34	4,29
Brak odpowiedzi	37	2,07	28	2,10	65	2,08
Nie mam rodzeństwa	289	16,14	229	17,18	518	16,59

Z tabeli 7 wynika, że 13,54% badanych nie ma dobrych relacji z rodzeństwem, natomiast 69,86% ma bardzo dobre relacje z rodzeństwem na bazie miłości, serdeczności, przyjaźni i szacunku.

Zakończenie

Jako środowisko pierwotne i naturalne rodzina odgrywa szczególnie ważną rolę dla rozwoju jednostki, jest środowiskiem decydującym o tym, w jakiej formie dokona się późniejsze wejście człowieka w społeczeństwo, w znaczeniu subiektywnego środowiska wychowawczego jest indywidualnym i niepowtarzalnym środowiskiem wychowawczym o specyficznym, jednostkowym charakterze.

Rodzina stanowiła i wciąż stanowi fundament życia normalnie funkcjonującego społeczeństwa, wnosząc niezastąpiony i jedyny w swoim rodzaju wkład w dobro całej ludzkiej społeczności. Postrzegana może być, jako soczewka, w której skupia się i odzwierciedla życie społeczne. Dzięki pełnionym przez rodzinę funkcjom i zadaniom zapewnia biologiczne trwanie społeczeństw, dynamiczny proces socjalizacji i inkulturacji nowych pokoleń, kształtowanie osobowości jednostki czy też tworzenie i gromadzenie doświadczeń społecznych i kapitału ludzkiego [Kantowicz, Chrostowska, Cieczkowska-Giedziun 2010, s. 95–105].

Z badań wynika, że najsilniejszą więź badani uczniowie posiadają z matką, następnie z ojcem, rodzeństwem i dziadkami. Matki odegrały pierwszoplanową rolę ze wskaźnikiem 79,10% odpowiedzi badanych uczniów, jeśli chodzi o rzeczywiste zaangażowanie w ich wychowanie, kiedy byli w okresie przedszkolnym oraz pierwszą i niezastąpioną rolę w niesieniu pomocy badanym w nauce szkolnej 74,35% odpowiedzi.

Według relacji badanych uczniów ojciec zapisał się w ich pamięci jako czuły opiekun i wychowawca okresu przedszkolnego w 47,93%, wskaźnik dużo niższy niż w przypadku matek. Badani uczniowie deklarują pomoc ojca w niesieniu pomocy badanym w nauce szkolnej 45,79% odpowiedzi, także wskaźnik dużo niższy niż w przypadku matek.

Analizując relacje badanych z dziadkami widzimy, że są one w zdecydowanej większości pozytywne. Można natomiast zauważyć różnice w relacji z poszczególnymi dziadkami. Analizowani rodzice matki w roli dziadków mają silną więź miłości z badanymi wnukami. Silniejsza jest jednak więź z babcią w stosunku do dziadka ze wskaźnikiem 10,72%. Porównując natomiast relacje obojga dziadków po stronie ojca, zauważamy, iż więź wnuków z babcią jest silniejsza niż z dziadkiem, ze wskaźnikiem 7,30%. Ponadto relacje badanych uczniów są lepsze z babcią matką mamy niż babcią matką taty. W przypadku dziadków zauważamy analogiczną prawidłowość.

Bibliografia

- Adamski F. (2002), *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków.
- Bragiel J. (1998), *Więzi społeczne w rodzinie*, [w:] S. Kawula, J. Bragiel, A.W. Janke, Pedagogika rodziny, Toruń.
- Chomontowski D. (2012), *Formy patologii destabilizujące wychowanie i sytuacja dziecka w rodzinie patologicznej*, [w:] Wychowanie, Profilaktyka, Terapia, Szanse i Zagrożenia, (red.) M. Boczkowska, E. Tymoszuik, P. Zielińska, Kraków.
- Cieślak M. (2007), *Deprywacja potrzeby miłości w rodzinie a funkcjonowanie emocjonalne dzieci i młodzieży*, [w:] Oblicza miłości w pedagogice, (red.) M. Białas, D. Ruszkiewicz, Łódź.
- Cudak H. (2010), *Uwarunkowania międzypokoleniowego przekazu wartości w rodzinie* [w:] W. Muszyński, Wartości w rodzinie: ciągłość i zmiana, Toruń.
- Czaja B. (2006), *Znaczenie prawidłowych więzi w rodzinie*, [w:] T. Dyrda (red.), *Życie rodzinne – wybrane konteksty*, Ostrowiec Świętokrzyski.
- Dyczewski L. (1994), *Rodzina, społeczeństwo, państwo*, Lublin.

- Dyczewski L. (2005), *Więź rodzinna a media elektroniczne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” ROK LXVII, zeszyt 1/2005.
- Dykcik W. (2010), *Tendencje rozwoju pedagogiki specjalnej. Osiągnięcia naukowe i praktyka (z perspektywy 50-lecia pracy pedagogicznej z osobami z niepełnosprawnością)*, Poznań.
- Gnitecki J. (2004), *Wstęp do metod i przetwarzania wyników badań w naukach pedagogicznych*, Poznań.
- Janke A. W., Kawula S. (2000), *Polimorficzność i komplementarność badań nad współczesną rodziną*, [w:] Pedagogika rodziny, S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke (red.), Toruń.
- Janocha W. (2008), *Rodzina między tradycją a nowoczesnością*, [w:] T. Sakowicz, K. Gąsior (red.), Rodzina źródłem życia i mądrości, Kielce.
- Jordan M. (2004), *Środowisko rodzinne młodzieży o zaburzonej socjalizacji*, [w:] Studia i rozprawy z pedagogiki resocjalizacyjnej, Z. Jasiński, I. Mudrecka (red.), Opole.
- Kantowicz E., Chrostowska B., Cieczkowska-Giedziun M., (red.) (2010), *Szkoły polskiej pedagogiki społecznej wobec nowych nyzowań. Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku*, Toruń.
- Karkowska M. (2007), *Socjologia wychowania – wybrane elementy. Mechanizmy socjalizacji i edukacja szkolna*, Łódź.
- Kida J. (2010), *Porozrywane sieci wsparcia czyli o poszukiwaniu wspólnoty*, [w:] M. Gagacka, K. Głąbicka (red.), Lokalne sieci wsparcia, Radom.
- Kowalczyk S. (2005), *Człowiek a społeczność. Zarys filozofii społecznej*, Lublin.
- Kowalski S. (1979), *Socjologia w zarysie*, Warszawa.
- Kukolowicz T. (1998), *Rodzina wychowuje*, Stalowa Wola.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. (2009), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa..
- Mariański J. (2001), *Kryzys moralny czy transformacja wartości?*, Lublin.
- Pilch T., Bauman T. (2001), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa.
- Pilch T. (1998), *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa.
- Pospiszyl K. (1980), Żabczyńska E., *Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie*, Warszawa.
- Przeclawski K. (1968), *Poradnik dla rodziców*, Warszawa.
- Radochoński M. (1998), *Wybrane zagadnienia psychopatologii w ujęciu systemowej koncepcji rodziny*, „Roczniki socjologii rodziny”, Tom X.
- Rembowski J. (1972), *Więzi uczuciowe w rodzinie*, Warszawa.
- Smyczek L. (2002), *Dynamika przemian wartości moralnych w świadomości młodzieży licealnej*, Lublin.
- Śledzianowski J., Bębas S. (2013), *Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej*, Kielce.
- Tyszka Z. (1974), *Socjologia małżeństwa i rodziny*, Warszawa.
- Wilł T. (2005), *Czy wychowanie w rodzinie jest potrzebne*, [w:] K. Gąsior, T. Sakowicz (red.), Pedagogika społeczna w służbie rodzinie, Kielce.
- Winiarska E., Basak W. (2010), *Zespół Szkół w Korczynie wobec społeczeństwa lokalnego*, Krosno.
- Wiśniewska-Roszkowska K. (1995), *Zbudować małżeńskie szczęście*, Marki-Struga k/Warszawy.